

حمایت دولت شوروی از فرقه های دموکرات در کردستان و آذربایجان

فرقه دموکرات آذربایجان

فرقه دموکرات آذربایجان نام حزبی سیاسی است که در ۱۲ شهریور ۱۳۲۴ در تبریز، سه ماه پس از فرمان محرمانه دفتر سیاسی کمیته مرکزی اتحاد شوروی در تبریز اعلام موجودیت نمود.

این حزب با انتشار بیانیه‌ای ۱۲ ماده‌ای به زبانهای ترکی و فارسی به رهبری جعفر پیشه‌وری و همراهی چندین فعال سیاسی آذربایجانی دیگر تشکیل شد. اختیارات گسترده‌تر محلی از لحاظ اداری، تدریس زبان ترکی در مدارس در کنار زبان فارسی و اصلاحات ارضی و اقتصادی از جمله مهمترین خواسته‌هایی بود که در توضیح اهداف و خواسته‌های این تشکل جدید سیاسی عنوان شده بود.

ماجرای تأسیس و نابودی حکومت خودمختار آذربایجان توسط فرقه به بحران ایران که یکی از سرآغازهای جنگ سرد بود معروف است. تأسیس این فرقه بر اساس تصمیم دفتر سیاسی حزب کمونیست شوروی انجام شد و فرقه مورد حمایت شوروی قرار داشت

ایالات متحده و بریتانیا در ۱۹۴۵ مکرراً خواستار عقب‌نشینی زودهنگام همه قوای خارجی از ایران شدند ولی روسها از بحث در این خصوص استنکاف می‌ورزیدند؛ به جای آن آنان از انحلال حزب توده در آذربایجان به منظور ایجاد یک پایگاه حمایتی گسترده‌تر، تأسیس فرقه دموکرات آذربایجان حمایت می‌کردند.

پایگاه‌های اجتماعی، منافع و سیاستهای دو حزب بسیار متفاوت بودند. جعفر پیشه‌وری، بنیانگذار فرقه دموکرات از حزب توده و روشنفکران فارس آن که مارکسیسم اروپای غربیشان با لنینیسم پیروان آذریش متفاوت بود متنفر بود. به هر حال، حزب خود او نسبت به تأثیرپذیری از شوروی حتی حساستر بود

فرقه دموکرات کردستان

فرقه دموکرات کردستان که چندی پس از فرقه دموکرات آذربایجان تشکیل یافت، اوایل آبان ماه 1324 نخستین کنگره خود را در شهر مهاباد تشکیل داد. همزمان با تحریک و حمایت فرقه دموکرات آذربایجان، مقامات شوروی در ایران به تحریک و حمایت کردها پرداختند و از آن راه نیز می‌خواستند تا به نفع خود بهره‌برداری نمایند و کردان ایران هم چون دموکرات‌های آذربایجان برای استقرار دولتی خود مختار در کردستان ایران آغاز به مبارزه نمودند.

در سال 1944 م، روسها اقدام به تشکیل انجمن فرهنگی کردستان و شوروی در مهاباد نمودند. در پی آنان جوانان کرد برای فراگرفتن حرفه‌ها و مهارت‌های فنی به دانشگاه‌های شوروی روی آوردند

در سپتامبر 1945 م، دسته‌ای از روسای طوایف کرد به سرپرستی رهبر جنبش خود مختاری کردستان، قاضی محمد حصیری و

نوری بیگ به باکو دعوت شدند.

در باکو هیئت اعزامی ملاقات‌هایی با رییس جمهور آذربایجان شوروی «باقراوف» به عمل آوردند که در ضمن آن ملاقاتها، باقراوف به آنها قول داد که کمک و مساعدت و حمایت دولت شوروی را برای کسب استقلال کردستان جلب خواهد کرد، مشروط بر آنکه کردها نیز از فرقه دموکرات آذربایجان حمایت و پشتیبانی نمایند.

قاضی محمد روی این مسئله تاکید کرد که کردها در صدد هستند به اتفاق اکراد عراقی و نهایتا با کردهای ترکیه به رویای دیرین خود که ایجاد کردستان بزرگ و مستقل است دست یابند.

اندکی پس از مراجعت آن هیئت از شوروی، تشکیل حزب دموکرات کردستان اعلام گردید. سازمان دهنده و رهبر حزب دموکرات کردستان «قاضی محمد» از محبوبیت و اعتبار شایانی در میان رهبران کرد برخوردار بود.

انگیزه تشکیل فرقه دموکرات

در تاریخ 25 اکتبر 1945 (اواخر آبان 1324) در مرکز ناحیه شمالی کردستان یعنی مهاباد، نخستین کنگره حزب دموکرات کردستان تشکیل گردید.

در این کنگره بیانیه‌ای که در بردارنده هفت ماده بود، صادر شد که خواسته‌های زیر را مطرح می‌کرد:

1. ملت کرد در داخل ایران در اداره امور محل خودمختار و آزاد باشد و در حدود دولت ایران خودمختاری، ملت کرد را به دست گیرد.

2. با زبان کردی خود بتوانند تحصیل کنند و امور دوایر با همان زبان کردی اداره شود.

3. انجمن ولایتی کردستان طبق قانون اساسی به فوریت انتخاب شده در تمام کارهای اجتماعی و دولتی نظارت و سرکشی کند.

4. مامورین دولت باید قطعا از اهل محل باشند.

5. تمام عایدات و درآمد مناطق لازم است در خود منطقه صرف شود.

6. حزب دموکرات کردستان سعی خواهد کرد که ما بین مردم آذربایجان و اقوامی که در آذربایجان زندگی می‌کنند (آشوری، ارمنی، غیره...) وحدت و برادری کامل برقرار گردد.

7. حزب دموکرات کردستان به واسطه استفاده از منابع طبیعی سرشار کردستان و ترقی امور کشاورزی و بازرگانی و توسعه امور فرهنگی و بهداشتی برای رفاه حال اقتصادی و معنوی ملت کرد مبارزه خواهد کرد.

تقاضاهای فرقه دموکرات کردستان بین کردهای عراق و ترکیه نیز مورد پشتیبانی قرار گرفت. چنان که در آبان ماه

1324 «ملاصطفی بارزانی» و برادرش همراه سه هزارتن مرد جنگی که از کوه‌های عراق رانده شده بودند، برای تقویت جنبش کردها وارد ایران گردیده و به فرقه دموکرات کردستان پیوستند.

اختلافات دو فرقه دموکرات و میانجی‌گری روس

روابط بین حکومت خود مختار آذربایجان و منطقه خود مختار کردستان برای مدتی طولانی برادرانه باقی نماند و رو به سردی گرایید. دولت خود مختار کردستان مدعی بود که شهرهای خوی، رضاییه و شاپور متعلق به کردستان است؛ ولی از آنجایی که اکثریت مردم این شهرها ترک بودند و به زبان آذری تکلم می‌کردند، دولت خود مختار پیشه‌وری در آذربایجان، حاضر نبود ادعای کرد را قبول نمایند.

در فوریه 1946 (اواخر بهمن ماه 1324) تشنج بین دو ایالت همسایه به جای حساسی رسیده بود و بیم آن می‌رفت که درگیری مسلحانه‌ای پیش آید.

روسها که نگران برخورد بین کردها و فرقه‌ای‌های آذربایجان بودند تصمیم گرفتند که اختلاف موجود را از طریق مذاکره حل نمایند و با میانجی‌گری اتحاد شوروی، طرفین پذیرفتند که جنگ افزارهای خود را بر زمین بگذارند و مشکلات بین خود را از راه مذاکره و به طور مسالمت‌آمیز حل و فصل کنند.

در تاریخ 23 آوریل 1946 (سوم اردیبهشت 1325) سرانجام پس از یک سلسله مذاکره، پیمان دوستی و اتحاد بین نمایندگان عالی رتبه حکومت ملی آذربایجان و کردستان به امضا رسید. نمایندگان کرد عبارت بودند از قاضی محمد، سیف قاضی، سید عبدالله گیلانی، عمروخان شکاک، رشید بیگ هرگی، قاضی محمد خضری اشنویه (کنسول روس هاشم اوف) نیز مشاور آن بودند.

نمایندگان حکومت خود مختار آذربایجان عبارت بودند از پیشه‌وری، شبستری، صادق پادگان، دکتر جاوید، محمد بی‌ریا.